

PELİN ESMER'İN *11'E 10 KALA* FİLMİNE ELEŖTİREL BAKIŖ

Yasin Dereli

11'E 10 KALA

Yönetmen: Pelin Esmer

Senaryo: Pelin Esmer

Görüntü Yönetmeni: Özgür Eken

Sanat Yönetmeni: Naz Erayda

Kurgu: Ayhan Ergürsel, Pelin Esmer, Cem Yıldırım

Oyuncular: Nejat İşler (Kapıcı Ali), Mithat Esmer, Lâçin Ceylan (Feride), Tayanç Ayaydın (Ömer), Savaş Akova (Yönetici Ruhi), Tülin Özen (Lisansüstü Öğrencisi)

2009 / 110' / Türkiye-Fransa-Almanya

A-Giriş

İnsanoğlunun daha ilkel var oluş aşamasında başlayan toplayıcılık özelliği, gereksinmeleri nispetinde doğadan yabancı yiyecek biriktirme eğiliminde ortaya çıkar. Doğanın emekle dönüşümü, toplumsal yaşam düzenine geçilmesi, insanın görsel ve sessel göstergelerle iletişim kurması, uzlaşım sal düzlemde bildirişimi sağlayan doğal dillerin kültürel kodları açılması ve bilim, sanat ve felsefe alanlarındaki düşünsel gelişmelerle hep birlikte insanın bilgi birikimi ve yaşamsal deneyimi ilerleme göstermiştir. Belleği sayesinde edinimlerini koruyan insan hayvan türünden kendini ayırmayı başarmış, kendisine tarih içerisinde kültürler yaratmıştır. Unutmanın ve anımsamanın psikanalitik çözümlemesi, toplama ve biriktirme alışkanlığının psikolojik sebepleri bir yana insanın belleğinde iz bırakan deneyimlerini anımsatması için bazı nesnelere özel anlam yükleyerek ve nesneyi fetişleştirerek (tapınma yönelimiyle) adeta kutsaması çağımızda yaygın olarak görülen durumlardandır. Belki de belleğine yeterince güvenmeyen

insanoğlu unutmaya potansiyeline karşı önlem olarak yaşadıklarını anımsatması için bazı nesnelere aracılığıyla yaşadığını belgelendirmek, geride iz bırakmak, biriktirdiği nesnelere yönünü geçmişe çevirerek yaşamda ıskaladıklarını zihninde, hayali düzlemde yeniden yaşamak isterken şimdiyi ve bugünü ıskalar. Hele yüzünü kr, rant, çıkar, konfor, gösteriş, asalaklık, aylaklık ve kibir ilgisiyle bugünden geleceğe yönelten kesimlerin kendini iyice gösterdiği bir toplumdaki hızlı, uyumsuz ve dengesiz değişimin getirdiği yozlaşmaya da ayak uyduramayarak sığındığı özel alanında yapayalnızdır. Doğal ve toplumsal belirlenimlere karşı koyamayan bireyin yalnızlığı, farkındalığı, tek başına direnişi, değerlerini, ilkelerini ve anılarını koruma savaşını yazınsal anlatılara konu edildiği gibi günümüzde yazınsal anlatılar sinema filmlerinde yönetmenin duyarlı bakışından görselleştirilmiş, film anlatılarına konu edilmiş ve sinematografik erveden topluma ayna tutulmuştur. İşte doğal ve toplumsal çevrenin baskısına, tehdit ve değişimlerine ilke, değer ve anılarının göstergeleri olan koleksiyonuyla karşı koyan bireyin öyküsüne odaklanan Yönetmen **Pelin Esmer**'in kurmaca ilk uzun metraj filmi ***11'e 10 Kala*** zerine eleştirel bakışla inceleme yapacağız.

Sinema kariyerine popüler filmlerde yönetmen yardımcısı olarak başlayan **Pelin Esmer**, 2002 yılında *Roma Bağımsız Film Festivali En İyi Belgesel Film dl*'nn sahibi olduğu belgesel yapımı ***Koleksiyoncu***'da yönetmen, yapımcı, görüntü yönetmeni ve kurgucu olarak görev aldı. 2005 yılında gösterime giren ***Oyun*** adlı belgeseliyle *Tribeca Film Festivali*'nde *En İyi Yeni Belgesel Yönetmenliği* dalında ödüle layık görülerek daha pek çok ulusal ve uluslararası film festivalinde ödül kazandı. ***Koleksiyoncu*** adlı belgeselden yol alarak kurmaca anlatıyla belgeseli birleştirdiği ***11'e 10 Kala*** adlı ilk kurmaca filmiyle ulusal ve uluslararası film festivallerinde en iyi film, en iyi senaryo ve en iyi yönetmen dallarında ödüller kazanan **Esmer**, *Adana Altın Koza Film Festivali*'nde *Jüri zel dl*'nn yanı sıra *Ortadoğu Uluslararası Film Festivali*'nde *En İyi Ortadoğu Yeni Yönetmen dl*'nün de sahibi oldu ve Norveç, Polonya ve Almanya'daki festivallerden ödüllerle dönmeyi de başardı.

B-Olay Örgüsü

Belgesel havasında çekilen filmde, daha İkinci Dünya Savaşı'nın yeni bittiği yıllarda kazandığı bursla ABD'de elektrik-elektronik mühendisliği ve matematik okuyan, babasının ölümüyle yurda döndüğünde hiç istemediği Kayseri'deki Sümerbank bez fabrikasında çalışmaya başlayan ve sonra oradan ayrılan Mithat Esmer, Polis Radyosu'ndan emekli olduktan sonra kendini tutkuyla bağlandığı koleksiyonuna verir. Öyle ki çok sevdiği eşi Cahide Hanım'dan bile koleksiyon tutkusu yüzünden ayrılarak zamanını koleksiyonunun eksik parçalarını tamamlamak için harcar.

Mezar taşları üzerine lisansüstü tez çalışması yapan öğrenci farsça alfabeyi yeterince bilmediğinden yazıtları okuyamadığı için Mithat Esmer'den yardım istediğinde, öğrenciye çevirmenlik yaparak bilgisini ve geniş kültürünü ortaya koyar.

Koleksiyonunu gözünden ve sağlığından daha iyi koruduğu sığınağı olan evinden çıkarak toplumsal yaşama açıldığında, ses/görüntü kayıt cihazları tamir ettirir, sağlık kontrolünden geçerek oğluyla yaşayan dul aşçı Feride'nin lokantasında yemeğini yer, esnafla kararlı bir pazarlıkla manyetolu el feneri, (zamanın göstereni) saat ve fotoselli lamba alır. Feride dışında dışarıdaki esnafla sıkı bir iletişimi gözlenmediği gibi oturduğu Emniyet Apartmanı'nda da Kapıcı Ali dışında diğer apartman sakinleriyle mecbur kalmadıkça iletişim kurmaz. Hatta arkadaşıyla sahaf açtıkları için amcasının hazinesindeki değerleri piyasaya açmaya çalışan yeğeni Ömer'e eve kimseyi getirmemesini tembihler.

Oturdukları apartmanın rutubeti astımlı kızı Gamze için rahatsızlık verince, kızını ve eşini memleketi Çorum'daki annesinin yanına bırakarak kapıcı olarak

alışan Ali sahip olduğu işini kaybetmek istemese de ve kendine bir yandan yeni bir iş arayışına girse de, ailesini sağlıklı ve görece rahat bir evde yaşatmaya yetecek geliri olan istediği gibi bir iş hemen bulamaz. Mithat Bey ve Ali dışında apartmandaki herkesin duyarlı tepki verdiği orta Őiddetteki depremden sonra apartman yöneticisi Ruhi Bey binanın depreme dayanıklı olup olmadığını tespit ettirmek için mühendislerden tetkik raporu alır. Sonra apartman sakinleriyle toplantı yaparak durumu değerlendirseler de, Mithat Bey toplantıya katılmayarak tavrını belli eder. Binanın yıkılarak yeniden yapılması için imza toplamaya hazırlanan Ruhi Bey yeniden toplantı tertip eder. Mithat Bey toplantıya katılmayınca önce Ali'ye onu çağırmasını buyurur, gelmeyince bizzat kendisi gidip toplantıya ağırsa da, Mithat Bey toplantıya katılmayacağını, apartmanın yıkılması için imza vermeyeceğini ve dairesini boşaltmayacağını beyan eder.

Apartman sakinlerinin ona karşı oluşturdukları çoğunluk baskısı Mithat Bey'in rüyasına yansır. Ruhi Bey sığnağını terk etmek niyetinde olmayan Mithat Bey'i eşyaları dairesinin dışına taştığı, binanın dayanıksız olması sebebiyle yıkılmasına karar verildiği halde binayı boşaltmadığı ve apartmanın düzenine uymadığı gerekçesiyle belediyeye Őikyet eder. Eve gelen belediye görevlileri evde çok fazla eşya olduğunu, nem koktuğunu ve binanın boşaltılması gerektiğini söylediğinde Mithat Bey görevlilere özel yaşamın gizliliği ve konut dokunulmazlığı hakkıyla karşı koyarken bir yandan da eşyalarını kolilere doldurarak bodrum kattaki depoya kaldırması ve siparişlerini belirteceği yerlerden alması için Ali'ye iş teklif eder. Ali, önceleri apartman yönetimiyle ters düşmek istemediği için teklife pek istekli yanaşmasa da, kiralamak istediği ev ve ailesine göndermek için paraya gereksinimi olduğundan Mithat Bey'in teklifini kabul etmek durumunda kaldığında, çekindiği ve uzak durduğu İstanbul Őehrinin farklı semtlerini tanıyarak bodrum kattaki sığnağından dışarı çıkar. Kalabalığı, gürültüyü, semtlerin ulaşım vasıta ve yollarını, iş bulmanın zorluğunu, bulunan için zahmetini, koleksiyon piyasasındaki kolay kazancı, ticarete pazarlık yaparken kararlı olmayı yaşayarak ve kandırılarak öğrenir.

Mithat Bey, dairesinin dışına taşan koleksiyonunun en azından bir kısmını grup ve yıl olarak tasnif ederek bodrum kattaki deposuna taşınmak üzere hazırlık yapmakla meşgul olur. Koleksiyondaki eksik parçaları tamamlama görevini devralan Ali, bir yandan siparişleri bulmak için İstanbul'u tanırken, diğer yandan yeni bir iş, insanca oturulabilir rutubetsiz kiralık bir ev arayışına girer. Başlarda Feride'nin imaları ve göz süzmelerine aldırış etmeyen saf, utangaç ve çekingen Ali şehri, insanları ve koleksiyon piyasasını tanıdıkça içindeki "şark kurnazı" yanını açığa çıkarır. Mithat Bey'in deposundaki koleksiyonundan, önceleri ihtiyaçtan(!) erotik bir mecmua almakla başlayan aşırma işini, gömlek, dürbün, ansiklopedi ile sürdürürken, kendisine malın altında fiyat veren koleksiyoncudan -Mithat Bey'in filmin başından beri aradığını gördüğümüz- İstanbul Ansiklopedisi'nin 11. cildini bularak önce almayacağını söyleyip koleksiyoncunun dalgınlığından faydalanarak çantasına koymak suretiyle kurnazlıkta ustalık seviyesine çıkar.

Mithat Bey'in "*kayıt cihazlarının sadakati*"ni göstermeyen Ali, İstanbul'u tanıma, yol yordam öğrenme, peşine takıldığı ansiklopediyi bulma arayışı sayesinde gittiği kütüphanede kendisine yeni bir iş bulup Mithat Bey'in neredeyse var oluş sebebi haline gelen 11. cildi ve aşırıldığı erotik mecmuayı kapıcı dairesinde bırakarak apartmanı terk ettiğinde Mithat Bey'in yalnızlığı iyice belirginleşir.

C- Eleştirel Bakış

Biriktirdiği gazetenin bir sayısının eksik olması, ansiklopedinin son cildinin bulunamaması, votkanın kapağının açılması gibi koleksiyonun bozulmasına yol açan durumların Mithat Bey’de yarattığı korkuyla yeğeni Ömer’in arkadaşıyla açtığı sahafta çocukları olmayan amcasından kalacak hazineyi koleksiyon piyasasına açmayı planlaması karşılık içerisinde verilir. Ömer’in amcasının evinde ne zamandır arayıp bulamadığı pul koleksiyonunun maddi değerini anımsatması üzerine Mithat Bey’in sakin bir şekilde pul koleksiyonunu altta bir yere saklayarak “*koleksiyon satılmaz*” demesiyle birlikte “*kendisi öldükten sonra çöpe atılacağını*” söylemesinden koleksiyonlarını kendisi için oluşturduğu anlaşılır.

Geçmiş ses kayıtlarını dinleyerek ruhunu geçmişe göndermesi, tamir için gönderdiği teybini geri getirirken Ali’nin yanlışlıkla üzerine Feride ile konuşmalarını kaydetmesi üzerine duruma üzülen Mithat Bey’in silinen ses kayıtlarının yedeklerini arayacağı için kaygılanması, onun maziye gömüldüğünün göstergeleridir. Her şeyin maddi kazanca göre belirlendiği güncel yaşamın dışında, özel alanına çekildiğinde, Mithat Bey’in ödülü yüksek miktarda para olan bir yarışmada sorulan soruları zorlanmadan, tereddütsüz ve hemen bilmesinden onun engin genel kültürünü çıkarılabılırız. Piyango bileti alması ve bilet koleksiyonu yapmasında, yandaki daireyi alıp orada yaşamak ve oturduğu daireyi de müze ev yapmak için para ödülü hayali kurmasının etkisi bulunan Mithat Bey’in koleksiyonunu geleceğe taşıma umudu olduğunu da gözlemleriz.

Kalıplaşmış davranış örüntüleri içerisindeki Mithat Bey'in elektrikler kesilince izlediği yarışma yarıda kaldığından, aralarında sınıfsal fark bulunan Ali'nin kapıcı dairesine inerek yarışmayı orada izlemeyi hakkı görmesi toplumsal açıdan onun üst konumunu belli eder. Mum ışığında birlikte votka içerlerken vişne hoşafıyla votkayı deneme önerisini uygun bulsa da, radyodaki arabesk müzikleri kapatmasını rica ederek kendi evinde klasik batı müziği ezgileri dinlediğinden burada da seçkin duruşunu ortaya koyar. Böylece onun kendi özel alanındaki kalıplarını başkasının özel alanına taşıma yönü vurgulanır.

Yönetmenin dışil perspektifi ve kadın duyarlılığıyla erkeklerin çekingenlikleri, daha yüksek amaçları, yaşlılıkları, utangaçlıkları üzerinden eril fail olmayışları, cinsel yönelim gösteremeyen edilgenlikleri karşısında arzularını göz süzerek imayla da olsa belli eden Feride'nin dul olmasına rağmen oğluya lokantasını işletmesi, ekonomik bağımsızlığı, özgür kadın imajı vurgulanır. Arzularını ima yoluyla bile olsa bildirebilen Feride'nin karşısında (Ali'nin yanlışlıkla teybe kaydettiği konuşmalarından anladığımız kadarıyla) Ali'nin çekingenlikle karışık duyarsızlığı, örtük daveti yanıtı bırakması, başka bir sahnede Mithat Bey ile Feride aralarında konuşurlarken, Feride'nin Mithat Bey'e Cahide Hanım'ın kendisini kıskanıp kıskanmadığını sorması üzerine, ayrılımlarının ve kıskançlığının sebebinin kadınlar değil, koleksiyonu olduğunu söylemesi, aynı soru Feride'ye yöneltilince yeterince sevilmediğini ima eden söylemleri, evliliğin iki cinsiyetin dengeli uyumuna yeterince dayanmadığı, kadının evlilikte tutkulu sevgisine erkeğin ilgisizliği ve duyarsızlığı, iki karakter üzerinden erkeklerin çekingen, ilgisiz, güçsüz, edilgen, takatsiz, yaşlı olmaları gibi durumlar

yönetmenin dişil bakışından ekrana yansıtılır. Feride'nin televizyonun gündüz yayın kuşağında “*aldatılan kadınların dramlarını*” izlerken, kadınların toplumsal cinsiyet rollerine boyun eğmeleri ile aldatılmaya tepkileri arasındaki çelişkiyi yakalayacak bilinçte olsa da izlemekten geri durmaması toplumdaki özel alana ilişkin tutkulu merakı açığa çıkarır.

Sinema tekniği yönünden Mithat Bey'in arşivindeki ses kayıtlarının filmin ses bandına alınarak karakterlerin geçmiş yaşam öyküleri hakkında seyirciye bilgi verilirken, kameranın Mithat Bey'i tehdit edecek biçimde güncel yaşamdaki gelişmeleri göstermesi, yönetmenin anlatım ekonomisini dengeli ve uyumlu kullanımı açısından başarılı olmakla birlikte yönetmenin oluşturmaya çabaladığı sinema dili açısından farklı bir biçim olarak okunabilir. Gerçek yaşamdaki amcası Mithat Esmer'in koleksiyon tutkusuna ilişkin yaptığı **Koleksiyoncu** belgeselinde işlenen konunun, ekonomik, toplumsal, kültürel ve ahlaki sorunlara ayna tutmak için kapıcı Ali karakterinin öyküsü üzerinden oluşturulan kurmaca anlatıda genişletilmesi ile **Pelin Esmer**'in film anlatısında belgesel gerçeklik ile kurmaca anlatı arasında yeni bir bireşimin yanı sıra sanatsal yapıtında farklı bir biçim denediği görülür.

Ana karakterlerden amcası Mithat Esmer'in belgesel düzeyde, kapıcı Ali karakterini canlandıran Nejat İşler'in ise kurmaca anlatı kişisi olarak filme yerleştirilmesiyle belgesel ve kurmaca bağının sinematografik olarak kurulma denemesine cesaretle girilmesine karşın bağın kurulmasında yeterince başarı sağlandığı söylenemez. Filmde profesyonel oyuncuların diyaloglarını seslendirmedeki yetkinliği karşısında amatör oyuncu ama başkarakter olan Mithat Esmer'in tıkanıdığı yerlerde doğaçlamalarla bile kotarılamayan diyaloglarının yetersiz kaldığı burada belirtilebilir. Serbest piyasa ekonomisinde özgürlük vaat edilse de, eşitsizliğin belirginleşmesi ve yerlerinden yurtlarından kopan insan kalabalığının oluşturduğu işsizliğin, şehrin gürültüsünün, çarpık yapılaşmanın, ahlaki yozlaşmanın, tüketim toplumunda emeğin ve (insan da makine de olsa) hizmet verenin değersizleştirilmesinin, gününü kurtarıp geleceğe istahla odaklanmanın seslerle ve görüntülerle ekrana yansıtıldığı filmde, Mithat Bey'in evinde saatlerle belirlenen zamanın içerisinde sükûnetle çevrinen kameranın -kâğıda en güzel harflerle yazı yazar gibi- seyirci olarak zihnimizi estetik görüntülerle nakşedişi fark edilir.

Koleksiyonu tamamlama misyonuyla maziye bağlanma, doğal tehditlere (deprem) ve toplumsal değişime yasaların ve hukukun ayak uydurma çabasına

hukuksal bilinçle ve yaşamsal birikimle karşı koyma durumları Mithat Bey karakteri ile temsil edilir. Korunaklı özel/mahrem alanın (sözgelimi tavandan damlayıp gazeteleri mahveden su ile) doğal tehdit ve toplumsal baskılarla çevrenmesi, belli sektörler için rant kapısı haline gelen kentsel dönüşümün geçmişin izlerini silecek biçimde uygulanması, ticarete karşılıklı güvensizliğin zorunlu kıldığı pazarlığın kararlılıkla yapılmasının zorunluluk haline gelişi eleştirel bir yaklaşımla seyircinin dikkatlerine sunulur. Apartmanda ve toplumsal yaşam alanlarındaki sınıfsal konumlanmalar, karakterlerin etken/edilgen durumları, (iki kişinin sığınağını imleyen Emniyet Apartmanı No:2 tabelasından bakılınca) korunaklı alanlardan çıkma mecburiyeti, gelecek ve iş güvencesi kaygısı, etkili bir sinema diliyle anlatılır. Özel alanın mahremiyeti ve dokunulmazlığı ile kamusal alanın prosedür ve kuralları, toplumsal yaşam ve kalabalık arasında karşıtlık kurulur. Belgesel kamera kullanımıyla gerçekçi bir anlatım benimsenirken kurmaca anlatı içerisinde alaysı ve tersinlemeli durumlar ile filme ölçülü bir gülünçlük verildiği de belirtilebilir.

D-Sonuç ve Değerlendirme

Belgeselle kurmaca anlatının, amatörle profesyonel oyuncunun birbirine biçim yönünden eklendiği *11'e 10 Kala* filminde, şimdiden geçmişe dönüş ile geleceğe bakış, karakterlerin eylem/eylemsizlikleri karşıtlık içerisinde ele alınarak belirgin kılınır. Filmde işlenen izlek ve örgelerin gösterenleri olarak anlam taşıyan sesler ve görüntüler etkili bir anlatım oluşturacak biçimde kullanılır. İnsanın toplama ve biriktirme alışkanlığının psikanalitik derinliklerine inilmese de, bu alışkanlığın günümüzdeki örneği koleksiyon tutkusu olarak sergilenir.

Doğanın afet risklerinin, ülkede dengesiz şekilde belli metropollerde yoğunlaşan nüfusun ve insan hareketliliğinin, insanların korunaklı alanlarını tehdit ederek değişime ve vazgeçmeye zorladığı, bireysel karşı koyuşun çıkışsızlığı, kazanma hırsıyla geleceğe odaklanan iç dürtüsel yığınların bir arada görünmelerine karşı geçmişteki anlarına, değerlerine ve yaşadıklarına tutunan bireyin yalnızlığı, zamanın akarken uzamların değiştiği, dışımızdaki dünyanın bambaşka bir gerçekliğe doğru yol aldığı, bir zamanlar geçerliliklerini hiç yitirmeyecekleri sanılan ilke, değer ve ideallerin geleceğin gücüne direnemediği, yaklaşan geleceğin izin vereceği düzenekleri içerisinde geçmişin biçimlendirilerek kabul edilebilir hale getirilebileceği, karakterlerin dramatik ve ironik durumlarının üzerinden seyirciye haber verilir. Dolayısıyla, daha ilk kurmaca filminde **Pelin Esmel**'in anlatım biçimi, estetik biçimi, sessel ve görüntüsel göstergeleri anlamlı bir biçimde örtüştürerek etkili bir sinema dili oluşturma yolunda ilerlediği rahatlıkla söylenebilir. Belgesel kamera ve doğal ışıklandırma kullanımının yanı sıra koleksiyonun zamana yayılarak geçmişe çağırıldığını göstermek için evin bölümlerinde çevririirken oluşturulan sinematografik etki izlenmeye değerdir. Doğal renk kullanımı, doğal ışığın yanı sıra sahne aydınlatması, aktüel görüntüler üzerine gerçek seslerin ve kaydedilmiş seslerin ses bandına konulması, görüntülerdeki nesnelere yardımcı ve kameranın açısıyla kurulan çerçeveleme, doğaçlama havası veren mizansen, anlatımın yapısına uygun gerçek dekor tasarımı gibi sinema dilinin temel öğelerinin birbirine uygun olarak ekrana yansıtıldığı da gözden uzak tutulmaması gereken bir başka konudur.